

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянуто сучасний стан страхування в Україні, визначені основні проблеми при його здійсненні та запровадження стратегії розвитку ринку страхування. Запропоновано шляхи вдосконалення страхової діяльності в Україні.

Considers the current state of insurance in Ukraine, defined main problems in its implementation and the implementation of the strategy of development of the insurance market. Ways to improve the insurance activity in Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності українського страхового ринку та реформування страхової галузі. Страхування сьогодні є одним із секторів економіки України, що найбільше динамічно розвивається, завдяки зростаючому обсягу класичного ринку з колосальним інвестиційним потенціалом. Страхування виконує не лише компенсаційну, а й накопичувально-заощаджувальну функцію. Водночас розвиток якісного страхування - процес поступовий і тривалий. При цьому зміни економічних умов породжують нові проблеми, від вирішення яких залежить стабільність та дієвість страхового ринку.

Розвиток страхового ринку є похідною соціально-економічного розвитку країни. Зацікавленість держави в розвитку страхування зумовлюється тим, що завдяки йому стає можливим підвищення соціального захисту населення і господарюючих суб'єктів; зменшення навантаження на державний бюджет у частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру; вирішення окремих проблем соціального забезпечення завдяки перенесенню державних соціальних виплат з коштів бюджету на страхові виплати.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. суспільства, ніж страхування. Дослідженню теоретичних і практичних засад функціонування страхового ринку України сучасного стану присвячені праці таких вчених як: Александрова М. М., Базилевич В. Д., Білик М. Д., Бігдаш В.Д., Бланк І. А., Внукова Н. М., Горбач Л. М., Заруба О. Д., Осадець С. С., Ротова Т. А., Терещенко О. О. та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Страховий ринок України останнім часом стрімко розвивається. Проте зміни економічних умов породжують нові проблеми, від вирішення яких залежить стабільність та дієвість страхового ринку. Перед страховиками сьогодні стоїть складне завдання по зростанню обсягу та якості страхових послуг, підвищенню рівня капіталізації та фінансової надійності страхових компаній, а також ліквідності їх активів. Створення розвиненої і платоспроможної системи страхування, здатної компенсувати збиток від непередбачених подій, зміцнення довіри до українського страхового ринку з боку страхувальників, інвесторів, іноземних перестраховиків, а також населення, можливе тільки при правильній побудові стратегії розвитку ринку.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз сучасного стану страхового ринку України, визначення основних проблем та напрямків розвитку, надання пропозицій щодо стратегії подальшого його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. До початку кризових умов розвитку світової економіки відзначалися досить швидкі темпи її росту, а зокрема ринку. Якщо розглянути страховий ринок, то стрімкий розвиток супроводжувався підвищенням платоспроможності населення, розвитком кредитних відносин, розробкою нових

страхових продуктів. З огляду на поступове відновлення страхового ринку України, роль держави по підтримці страхової справи дуже важлива, адже з її допомогою частина функцій соціального характеру виконують страхові компанії.

Вітчизняний ринок страхування протягом останніх двох років мав загальну тенденцію до поступового відродження й нарощування показників, до рівня тих, які були в передкризовий період. Але перед страховим ринком сьогодні стають нові важливі завдання не тільки досягнення показників 2007-2008 років, але і їхнє збільшення, нарощування інвестиційного потенціалу, виконання соціальної функції через призму розвитку страхування життя. Але без підтримки держави, ефективного впливу основних інструментів регуляторної політики на розвиток ринку страхових послуг, поставлених завдань не досягти[1].

Ринок страхових послуг залишається самим капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній за станом на 30.09.2012 становила 448, у тому числі СК "life" - 64 компанії, СК "non-life" - 384 компанії, (на 30.09.2011 - 445 компаній, у тому числі СК "life" - 65 компаній, СК "non-life" - 380 компаній) [4]. У порівнянні з 9 місяцями 2011 року на 629,0 млн. грн. (3,8%) зменшився обсяг надходжень страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 2 277,4 млн. грн. (18,0%). Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 9 місяців 2012 року склала 94,4%, що на 17,5 п.п. більше в порівнянні з відповідним періодом 2011 року. Основним фактором зменшення валових страхових премій у порівнянні з 9 місяців 2011 року стало зменшення обсягу валових страхових премій, зокрема, по таких видах страхування, як: страхування майна; страхування фінансових ризиків; страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ. Однак, у порівнянні з 9 місяцями 2011 року, виріс обсяг страхових премій по таких видах страхування, як: обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів (ОСАГО) (збільшення валових страхових платежів на 172,1 млн. грн. (10,2%); страхування життя (збільшення валових страхових премій на 318,8 млн. грн. (35,4%).

Основним фактором зменшення валових страхових премій при одночасному збільшенні чистих страхових премій є значне зменшення обсягів вихідного перестраховування усередині країни (у порівнянні з аналогічним періодом 2011 року частка вихідного перестраховування у валових страхових преміях зменшилася з 28,6% до 12,5%) і відповідний ріст частки прямого страхування фізичних й юридичних осіб [4]. В 2012 році змінилося співвідношення між вихідним перестраховуванням у нерезидентів й усередині країни на користь перших (55,4% й 44,6% відповідно). У порівнянні з аналогічним періодом 2011 року на 14,4% збільшилися валові страхові виплати, обсяг чистих страхових виплат збільшився на 13,0%. Незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку страхових премій - 99,4% - акумулюють 200 СК "non-Life" (44,8% всіх СК "non-Life") і 97,7% - 20 СК "Life" (31,3% всіх СК "Life"). Український страховий ринок конкурентним назвати не можна, він має ознаки частково олигополістического [2].

Найбільший приріст чистих страхових премій за 9 місяців 2012 року в порівнянні з аналогічним періодом 2011 року мав місце по таких видах страхування, як страхування відповідальності перед третіми особами, страхування кредитів, страхування життя, медичне страхування, страхування медичних витрат. При цьому, в одному із системоутворюючих факторів – автострахованні - спостерігається один з мінімальних темпів приросту чистих страхових платежів - 8,5%. При загальному рості в досліджуваному періоді чистих страхових виплат на 13%, у порівнянні з аналогічним періодом 2011 року такий приріст був забезпечений за рахунок росту чистих страхових виплат по видах страхування медичних витрат (в 5 разів) і медичного страхування (+22,5%).

За станом на 30.09.2012 обсяг загальних активів страховиків склав 52372 млн. грн., що на 15,7% більше в порівнянні з відповідним показником за станом на 30.09.2011. Величина активів, певних ст. 31 Закону України «Про страхування», збільшилася на 68,5% [4].

Проаналізовані показники свідчать про поступовий динамічний розвиток ринку страхових послуг, незважаючи на зміни в структурі видів страхування, у порівнянні з докризовим періодом розвитку ринку. Тому можна вважати, що ринок хоча структурно зміниться, але покаже приріст. Серед факторів, що впливають на популярність послуги страхування можна назвати чутливість споживачів до ризиків, споживчу оцінку страхування як ефективного способу боротьби з небезпеками й фінансові можливості споживачів (готовність і здатність платити за страхування). Діяльність страховиків безпосередньо відбивається тільки на одному з факторів - оцінці ефективності страхування. Інші фактори в основному залежать від економічного розвитку країни.

Інша важлива проблема, щодо якої потрібно знайти компроміс - впровадження інвестиційного й пенсійного страхування. У цьому випадку приводом для розбіжностей є конкуренція між різними видами діяльності - пенсійним забезпеченням і керуванням активами, з одного боку, і страхуванням - з інший [1]. Страховики життя сьогодні нагромадили достатній досвід в організації продажів фінансових послуг клієнтам - фізичним особам. Досить сказати, що обсяг резервів страховиків життя вдвічі більше нагромаджень НПФ. Страховики життя вже мають розвинену інфраструктуру, тисячі навчених агентів, розгалужену філіальну мережу й значний досвід роботи із клієнтами. Задіявши «потужності» компаній, держава зможе не витратити кошти на створення системи з нуля й знизити витрати на її адміністрування.

Водночас, розвиток медичного страхування, страхування життя та формування потужного довгострокового фінансового ресурсу через залучення заощаджень домашніх господарств та корпорацій до інвестиційного процесу неможливий без реформування страхового сектора економіки [2].

У державі відсутні довгострокові стратегії розвитку, які б не мінялися протягом 10-15 років, навіть при зміні політичної еліти. Наявної ж стратегії мають чисто декларативний характер. Як наслідок, відсутні стратегії розвитку фінансового ринку, складовою частиною яких повинна бути стратегія розвитку страхового ринку України.

На сьогодні існує два розроблених документи: «Програма розвитку страхового ринку», розроблена Лігою страхових організацій України (ЛІСОУ), а також «Стратегія розвитку страхового ринку», підготовлена учасниками Української федерації страхування (УФС). Ці документи ініційовані членами об'єднань учасників страхового ринку, але не можуть бути реалізовані у зв'язку з відсутністю консолідованого бачення органів державної влади (Міністерство фінансів України, Нацфінпослуг України, НБУ й ін.), наукових й освітніх кіл, світових організацій (представництва Всесвітнього Банку, ЕБРР й ін.), громадських організацій й учасників страхового ринку.

Як наслідок, ініціатором концепції стратегічного розвитку страхового ринку повинне виступити Міністерство фінансів України, що розгляне стратегію розвитку страхового ринку в контексті загального розвитку ринку. Будь-яка стратегія, розроблена самостійно учасниками ринку, без участі Мінфіну й інших органів влади, приречена на провал.

«Програма розвитку страхового ринку» ЛІСОУ встановлює стратегічні підходи, які мають бути покладені в основу державної політики у сфері страхування, а також створити законодавчі та економічні умови для стимулювання розвитку страхового ринку. Крім того, документ ЛІСОУ визначає основну мету, завдання та напрями розвитку страхування в Україні на період до 2015 року. Ці положення засновані на головних стратегічних цілях розвитку країни в цілому, зазначених у програмі діяльності Кабінету міністрів України [3].

Українською федерацією убезпечення (УФУ) протягом останніх декількох років напрацьовано десятки пропозицій, у тому числі у вигляді конкретних проектів законів,

концепцій, рішень органів державної влади з питань оздоровлення страхового ринку України та його подальшого розвитку, оновлення законодавства про страхування, протидії та подолання наслідків фінансової кризи на цьому ринку.

УФУ завершило роботу над власним проектом Стратегії розвитку страхового ринку України в 2012-2020 роках, метою якої є відродження первинної ролі страхування як суспільно-корисної функції захисту майнових інтересів громадян [5]. Новітні умови розвитку світової економіки й вітчизняної в цілому ставить нові вимоги й до регулятора. По-перше, очікується, що уряд нарешті-те прийме стратегію розвитку страхової галузі. Адже відсутність затверджених на державному рівні цілей й орієнтирів зараз багато в чому стримує розвиток ринку. Прийняття Стратегії повинне усталити роль страхування в економічній політиці й зробити його інструментом мінімізації ризиків не тільки для громадян і підприємств, але й держави в цілому [4]. По-друге, у наступному році буде прийнятий закон «Про страхування». Зараз документ перебуває на фінальній стадії редагування. Залишилося всього кілька питань, які вимагають додаткового обговорення. Один з них - регулювання діяльності страхових посередників, у тому числі тих, для яких ця діяльність не є основною.

Основними завданнями та заходами щодо реалізації Стратегії є:

1. оздоровлення страхового ринку та подолання наслідків кризи;
2. розбудова ефективного, прозорого, недискримінаційного, інституційно спроможного, передбачуваного державного нагляду за страховим ринком;
3. впровадження реального захисту прав споживачів [5].

Стратегія реалізовуватиметься у три етапи. Перший етап (до 2015 року) передбачає першочергове розроблення і впровадження закону про оздоровлення та подолання наслідків фінансової кризи, розроблення та прийняття нової редакції Закону України «Про страхування» та внесення змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні», приведення інших законодавчих та нормативно-правових актів у відповідність до цих законів. Також на першому етапі розробляються і приймаються закони щодо страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою та обов'язкового соціального медичного страхування, забезпечується інституційна спроможність та політична незалежність Органу нагляду.

На другому етапі (2015 – 2017 роки) забезпечується впровадження прийнятих на першому етапі актів законодавства щодо удосконалення державного регулювання страхового ринку в частині продовження перегляду повноважень Нацфінпослуг, впровадження пруденційного нагляду з елементами економічної оцінки балансу страховика, систем управління ризиками страховика, вимог до регулятивного капіталу, контролю за діяльністю осіб, що відповідно до умов договору виконують частину функцій страховика, удосконалення системи управління ризиками в державі та суспільстві.

На третьому етапі (2018 – 2021 роки) реалізуються завдання щодо завершення удосконалення державного регулювання страхового ринку в частині впровадження вимог до регулятивного капіталу на підставі системи управління ризиками страховиків, перегляд та удосконалення на основі накопиченого досвіду нормативно-правового регулювання основних видів страхування та повноцінної інтеграції страхового ринку України до світового фінансового ринку[6].

Перед страховиками сьогодні стоїть складні завдання по зростанню обсягу та якості страхових послуг, підвищенню рівня капіталізації та фінансової надійності страхових компаній, а також ліквідності їх активів. Створення розвиненої й платоспроможної системи страхування, здатної компенсувати збиток від непередбачених подій, зміцнення довіри до українського страхового ринку з боку інвесторів, іноземних перестраховальників та перестраховиків, а також страхувальників, і в першу чергу, населення, можливе тільки при правильній побудові механізму розвитку ринку.

Слідуючи цим принципам, до 2015 р. у вітчизняну економіку вдасться залучити значні інвестиційні ресурси, зміцнити ефективність державного нагляду за страховою

діяльністю, створити структурні основи для розвитку пенсійного, медичного страхування, агро та автострахування, а також інших видів [5].

Відповідно до проекту, до 2018 р. регуляторні норми, що регулюють платоспроможність, будуть базуватися на моделі Solvency 1. І тільки з 2018 року буде здійснений перехід на нормативи Solvency 2, які зараз впроваджуються в ЄС. Закон створить умови для роботи й розвитку всіх компаній. У ньому немає передумов до того, щоб на ринку залишилися винятково великі страховики, оскільки передбачені законопроектом вимоги до платоспроможності вписані з дотриманням принципу пропорційності. Чим більше компанія буде брати на себе ризиків, тим більше регуляторних норм до неї буде застосовуватися[6].

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії на першому і частково на другому етапах здійснюється в межах бюджетних асигнувань. До реалізації положень Стратегії доцільно залучити ресурси міжнародної технічної допомоги та інших джерел у межах чинного законодавства. На другому та третьому етапах, крім зазначених вище джерел, передбачається залучення надходжень від учасників ринку фінансових послуг у межах функціонування реформованої системи фінансування органів регулювання та нагляду[6].

При прийнятті стратегії розвитку страхового ринку, що враховує особливості як більших, так і малих страхових компаній, вони змогли б працювати консолідовано для досягнення загальної мети - сформуванню лояльне відношення громадян до страхових послуг.

Висновки і перспективи подальших розробок. Реалізація Стратегії розвитку страхового ринку України створить умови для сталого зростання страхового ринку України, його конкурентоспроможності в умовах інтеграції у світовий фінансовий простір, забезпечить:

- задоволення потреб держави та приватного сектору в якісних страхових послугах;
- досягнення рівня проникнення страхування до 5 відсотків ВВП України;
- задоволення потреб держави в інвестиційному ресурсі на рівні 100 млрд. грн., у тому числі в довгостроковому інвестиційному ресурсі на рівні 50 млрд. грн.;
- підвищення конкурентоспроможності економіки України в цілому;
- приведення кількості страхових компаній у відповідність до попиту на послуги страхування, гарантованого рівня платоспроможності, визначеного законодавством, стану конкуренції та витрат держави для здійснення нагляду та регулювання;
- створення додаткових робочих місць на 50 тис. осіб;
- збільшення надходжень до бюджету та фондів соціального страхування за рахунок сплачених страховиками податків і внесків понад 3 млрд. грн. у 2021 році [6].

Література

1. Гаманкова А. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі // Страхова справа. - 2012. - № 2 (46) - С. 8-12
2. Завада А. 2012-рік став для страхового ринку України періодом упущених можливостей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forinsurer.com>.
3. Ліга страхових організацій України - Програма розвитку страхового ринку - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uainsur.com/our-news/17016/>
4. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>
5. Сайт Інтернет-журналу про страхування Forinsurer[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>
6. Українська федерація забезпечення - Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011-2020 роки - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ufu.org.ua/>